

Kulturhistorisk rapport for SBM1003 Skovsgårde Etape II, del III

Her ses en meget fin lille fladehugget pil fundet i et af kulturlagene.

**Hørning(Sønder) sogn, Hjelslev herred, tidl. Skanderborg amt. Sted nr. 16.02.05.
Sb.nr. 41.**

Kampagne: 22-04-2014   KUAS nr. 2012-7.24.02/SBM-0010

Udgravning af bopladstruktur/kulturlag fra Tragtbægerkultur, enkeltgravskultur, senneolitikum, ældre bronzealder, yngre bronzealder samt germansk jernalder. Desuden blev der fundet agerrener fra middelalderen/historisk tid. Slutteligt blev der muldafrømmet omkring vikingegravpladsen, SBM1366. Undersøgelsen fandt sted i april-juni 2014 og varetaget af Skanderborg Museum. Arkæolog Merethe Schifter Bagge var daglig leder.

Indhold

Abstract	3
Undersøgelsens forhistorie	3
Administrative data	3
Topografi, terræn og undergrund	4
Målesystem	4
Øvrige data	5
Udgravningsmetode	6
Undersøgelsens resultater	7
Yngre stenalder og ældre bronzealder (3900-1500 f.Kr.).....	7
Yngre bronzealder (1100-500 f.Kr.)	16
Yngre germansk jernalder (550-750 f.Kr.)	18
Vikingetid (750-1066 e.Kr.).....	19
Historisk tid (1066-)	19
Moderne anlæg	20
Sammenfatning af lokaliteten	20
Fremtidigt arbejde på stedet.....	21

Figur 1; Udgravningsområdet ud mod Herredsvejen.

Abstract

Kampagne: 22-04-2014

Der er undersøgt i alt 9571 m², dog er 2212 m² kun delvist undersøgt, da der er tale om en vikingegravplads, SBM1366. Denne beretning vil omhandle de 7359 m² som er færdigundersøgt og nu frigivet.

Der er fundet i alt 368 anlæg og 4 konstruktioner. Pladsen præges af de store kulturlagsområder, som har været benyttet fra TN til ældre bronzealder. Der er således repræsenteret velafgrænsede lag fra TN/MNA, enkeltgravskultur, senneolitikum/ældre bronzealder. De fleste af lagene er dateret ud fra genstandstyper, men en enkelt lag er yderligere C14-dateret.

Derudover er der en hustomt med tilhørende grubeaktivitet fra yngre bronzealder. Bebyggelsen er dateret ud fra keramik og C14. Yderligere tre hustomter kan dateres ud fra C14 til yngre germansk jernalder. Slutteligt er der tre grave fra yngre vikingetid (behandles under sagsnr: SBM1366) og agersystemer fra historisk tid.

Undersøgelsens forhistorie

Skanderborg kommune vil udstykke sidste etape af lokalplan 45 og anmoder om en forundersøgelse af 6 ha. Forundersøgelsen af arealet blev foretaget i 2012, hvorpå der blev udpeget flere områder (ialt 13.800 m²) til systematisk udgravning. Den første systematiske udgravning (SBM1003 Skovsgårde del 1) blev foretaget i november 2012 med arkæolog Anja Vegeberg Jensen som daglige leder. Den anden systematiske udgravning (SBM1003 Skovsgårde del 2) blev udført i september 2013 i forbindelse med etablering af vejen længst mod syd. Samme år blev der udgravet dele af vikingegravpladsen i samme vejtrace (se mere under SBM1366 Fregerslev II vejtrace). Nuværende beretning dækker den tredje systematiske udgravning foretaget i april-juni 2014 v. arkæolog Merethe Schifter Bagge.

Administrative data

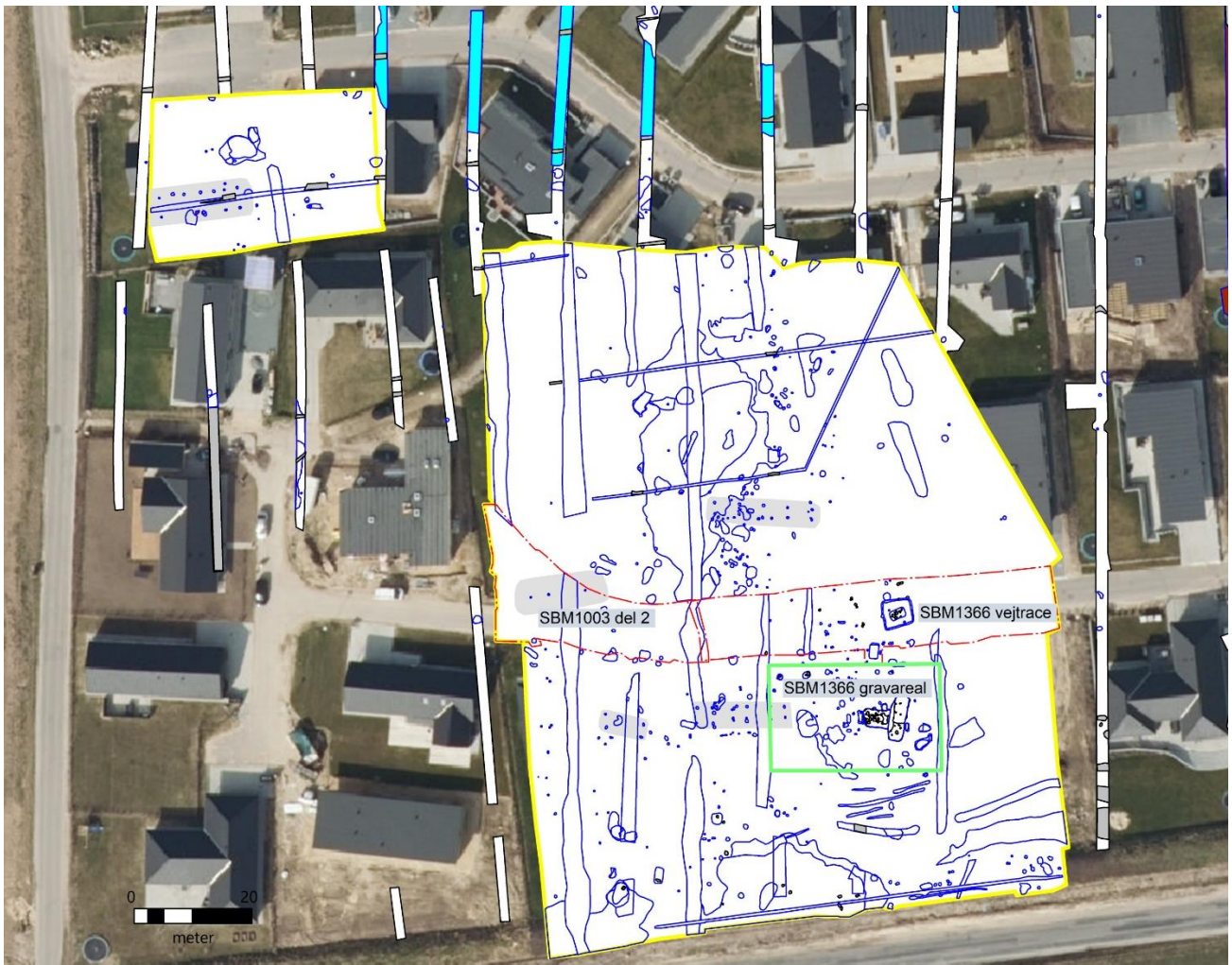
Bygherre (Skanderborg Kommune) ønsker det sidste areal udgravet, bortset fra de 3000 m² med det resterende gravpladsareal (SBM1366 Fregerslev II). Denne udgravning dækker således ca. 7600 m².

Bygherre: Skanderborg Kommune, afd. Teknik og miljø, Vej og trafik

Ansvarlig for undersøgelsen: Skanderborg Museum, Adelgade 5, 8660 Skanderborg

Dokumentationsmaterialet bestående af fund, fotos, tegninger og beretning opbevares på Skanderborg Museum, Adelgade 5, 8660 Skanderborg.

Figur 2; Oversigt over de udgravede arealer, hvor de forskellige kampagner er markeret. Ortofoto: Kort og matrikelstyrelsen

Topografi, terræn og undergrund

Det berørte område ligger i et stærkt bakket landskab med mange lavninger og toppe. Selve udgravningen befinder sig på et bakkedrag.

Undergrunden er hyppigst let sandet ler, men flere steder, særligt på bakketoppene er undergrunden leret sand. Generelt er der en ringe muldtykkelse på helt ned til 15cm. Der ses dog kun få pløjesor i undergrunden, hvilket må indikere at området aldrig har været lagt under større plov, hvilket også er i overensstemmelse med udsagn fra tidligere lodsejer.

Målesystem

Alle anlæg blev opmålt med GPS i projektion Eurf89 Zone 32. Herefter blev data konverteret til mapinfo via ArkDigi. Enkelte anlæg blev tegnet i lokalt målesystem grundet forventet kompleksitet.

Figur 3; Amatørarkæologerne Carsten og Leif, er i fuld gang med at udgrave et kvadratmeterfelt i kulturlaget.

Øvrige data

Undersøgelsen påbegyndtes den 22. april 2014 og afsluttedes den 11. juni 2014.

Arbejdet blev udført af arkæologerne Anja Vegeberg Jensen, Louise Søndergaard samt Merethe Schifter Bagge (daglig leder). Fra den 28. maj og frem til afslutningen blev museet assisteret af fire amatørarkæologer fra Østjysk Amatørarkæologiforening, nemlig Carsten Jensen, Leif Jensen, Laurits og Inge Lise Zangenberg.

Maskinassistenten blev leveret af entreprenørfirmaet Jens Jørgensen A/S med maskinfører Christian Hedegård. Der var tale om en gravemaskine på bånd med en to meter bred skovl.

Vejrforhold var primært solrigt og varmt. Feltet tørrede i perioder meget op. Enkelte dage med større regnskyl.

Merethe Schifter Bagge stod for fundbeskrivelse. Arkæolog Morten Valdorf Rasmussen har stået for størsteparten af indskrivning til MUD.

Figur 4; Kulturlaget A597 med de tre østlige kvadratmeterfelter og tørsoldning i baggrunden. Set fra V.

Udgravningsmetode

Muldafrømningen blev foretaget i flere omgange og når et område kunne afsluttes blev det dækket til igen med maskine.

Alle anlæg blev målt op med GPS, men enkelte anlæg, som kunne ligne grave i overfladen, blev tegnet i 1:10 eller 1:20, hvorefter de blev nivelleret i overfladen og genstande indtegnet på fladetegningen. Da det i alle tilfælde viste sig ikke at være grave, blev der ikke tegnet flere niveauer.

Omkring det store kulturlagsområde A464 ses en del anlæg, som ikke er videre undersøgt men kun overfladisk beskrevet, idet de formodentlig er rester af samme kulturlag/vådområde. Alle anlæg med oldtidsfyld blev grundigt undersøgt og flere blev tørsoldet på stedet. I alt tre kulturlag var tilstede i udgravningen. Ved alle tre blev der udgravet flere kvadratmeterfelter for at undersøge evt. lagdeling og fundmængde. De to af kulturlagene lå sydligt helt ud mod Herredsvejen og må formodes også at ligge ind under vejen. Disse er ikke totaludgravet, da der herover blev anlagt en mindre støjvold, som i princippet ikke vil fjerne underliggende lag. Til gengæld er A464 totaludgravet - i første omgang med flere kvadratmeterfelter, efterfulgt af gennemgående profil/profilregistrering og derefter tømning af kulturlaget i tynde lag med gravemaskinen.

Der er taget jordprøver fra mange anlæg, som blev floteret og kursorisk gennemgået. Flere prøver er sendt til AMS-datering og resultaterne er tilstede ved beretningskrivningen.

Undersøgelsens resultater

Der er registreret 364 anlæg på udgravningen, heraf 87 stolpehuller, 40 gruber, 17 kulturlag, 14 agerrener, 1 ildsted, og øvrige er primært naturfænomener, udgåede anlæg eller moderne forstyrrelser. Desuden er der 66 fyldskifter, som er anlæg der ikke er undersøgt, men som man i fladen vurderer til ikke at være oldtid. Samtidig er der i alt undersøgt fire hustomter, heraf et fra yngre bronzealder og tre fra germansk jernalder.

Der er registreret 474 fund, hvoraf hvert fund kan rumme flere delelementer. Fundene fordeler sig primært på flint og keramik fra neolitikum og yngre bronzealder.

Undersøgelsens resultater vil i det følgende blive beskrevet i kronologisk rækkefølge.

Yngre stenalder og ældre bronzealder (3900-1500 f.Kr.)

Lokaliteten rummer et større kulturlag (A464) samt dele af to andre kulturlag (A428 og A537), som alle har velafgrænsede lag fra forskellige kulturperioder i yngre stenalder og ældre bronzealder P1. Derudover på der i de tidligere udgravninger, del 1 og del 2, fundet 1-2 midtsulehuse, hvoraf det ene kunne bestemmes til overgangen mellem senneolitikum og ældrebronzealder (K1), og det andet (K3) kunne ikke videre bestemmes, men formodes at tilhøre neolitikum. K3 ligger omtrent vest for kulturlaget A464 og det ville være oplagt at husets beboere har været med til at kaste affald ud i en af kulturlagets faser. For detaljer om hus K3 –læs beretning SBM1003 Skovsgårde II del 2.

Enkeltgravskultur

Enkeltgravskulturen (2800 – 2400 f. Kr.) kaldes sådan fordi man i modsætning til den forudgående tragt-bægerkultur begyndte at begrave de døde enkeltvist i trækamre dækket af en lav høj. Denne gravform var fremherskende i Jylland, mens man i den øvrige del af landet fortsatte man med at gravlægge folk i storstensgravene.

Perioden er også kendt som Stridsøksetid fordi mændene begraves med deres statussymbol – en stridsøkse.

Store områder af landet var ryddet for skov og opdyrket og i Jylland begyndte hedestrækninger at brede sig. Kvæghold spillede en vigtig rolle og fund af sikar viser, at man begyndte at omdanne mælken til ost.

Kulturlag

Betegnelsen bruges om jord dannet ved menneskelig aktivitet. Det dannes oftest som følge af bosættelse det samme sted i en lang periode - og dermed ophobning af en større mængde affald fra husholdning, dyrehold, løv mv.

Kulturlag A428

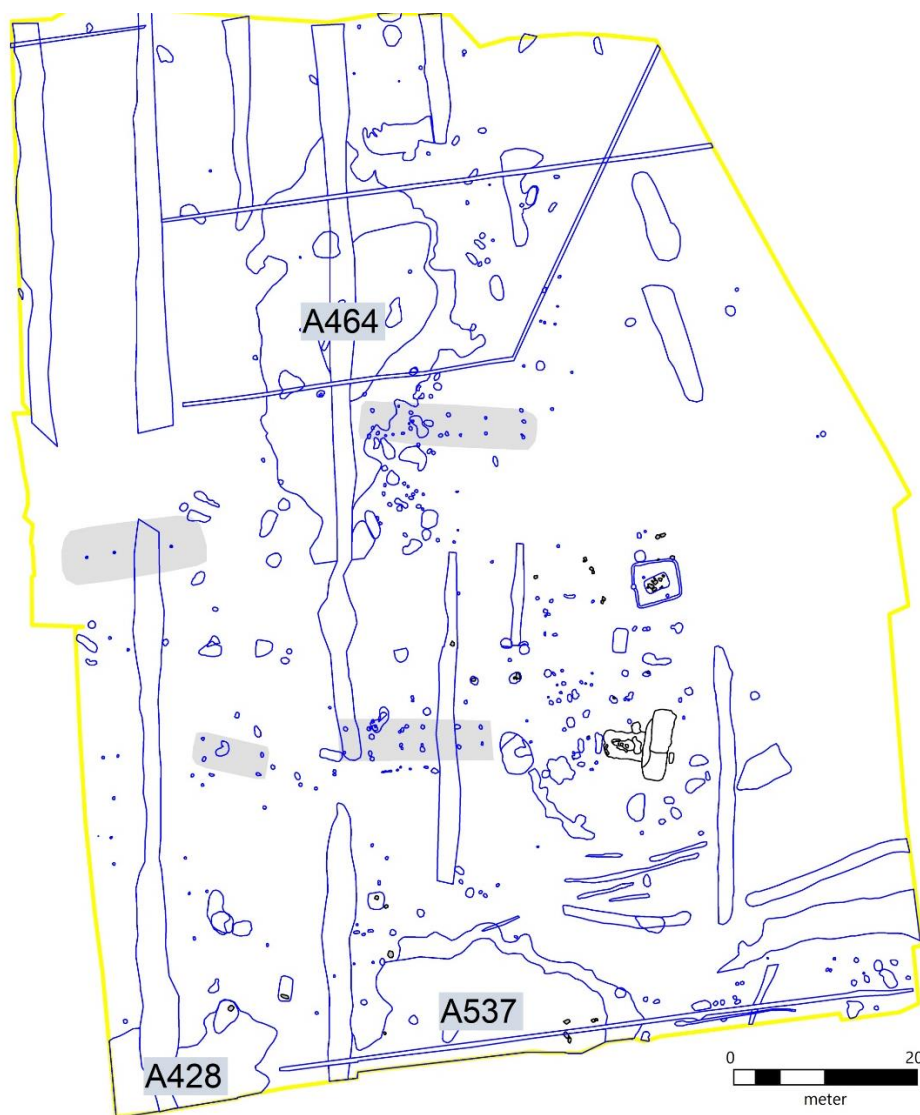
Kulturlaget befinder sig på pladsens sydvestlige hjørne og er kun afgrænset mod nord og øst.

Kulturlaget bevæger sig derved ud under vejen mod

syd og det frivigne arealer mod vest. Der er opsamlet overfladefund samt udgravet to kvadratmeterfelter. I overfladen blev der i forundersøgelsen (her kaldet A198) fundet fem flotte skraber og ornamenteret keramik der kunne have karakter af enkeltgravskultur. I kvadratmeterfelterne er der påvist to lag. Lag 1 (øverst) og lag 2 (nederst). Lag 1 er dateret med yderligere ornamenteret keramik og den endelige datering ligger formodentlig i enkeltgravskulturen (2800-2300 f.Kr.). Lag 2 kan ikke dateres yderligere, da der kun er fundet flintafslag. Kulturlagets dybde er ved kvadratmeterfelterne op til 28 cm dyb.

Da kulturlaget blev fjernet med maskine dukkede gruben A697 op i det ene hjørne, så vi må formode at kulturlaget har overlejret gruben, hvilket også stemmer fint overens med dateringen på gruben, som synes ældre end enkeltgravskultur. Gruben indeholdte rigtig mange genstande, hvoraf ornamenterede skår daterer den til tragtbægerkulturen. Grubens indhold beskrives senere.

Kulturlaget overlejres desuden af en agerren A414.

Figur 5; Digitaliseret plan over det sydligste udgravningsfelt. Kulturlag er markeret med deres A-nr.

Kulturlag A464

Kulturlaget er ca. 45 x 21 m i omfang med let bølgede kanter og en del fyldskifter omkring laget, som også må betegnes som rester af kulturlaget eller oprindelige vådområde. Der formodes at være tale om et opfyldt vandhul/fugtigt område der på sit dybeste sted har gået ca. 85 cm ned i undergrunden.

Lag og datering

Kulturlaget bestod af i alt 6 lag (lag 1-6). Det yngste lag (1), var mørkt brunt, let leret, muldet sand og indeholdte en del organiske muldede lysebrune pletter samt lidt trækulsnister og hvidbrændte knoglefragmenter. Laget eksisterede kun i den centrale del af kulturlaget. Derudover var der en del flint, heraf redskaber og en smule keramik. Laget dateres til dolktid/ældre bronzealder på grund af to fladehuggede stykker, X263 og X536. Begge af usikker type. En atypisk genstand, der blev fundet i samme lag, er en stor tværpil, X533, muligvis en såkaldt 'bjørnepil', hvis seneste datering burde ligge i TN. Man kan derfor ikke udelukke en sammenrodning i det øvre lag. Lag 1 i A464 modsvarer dog fint det yngste lag i kulturlaget A537, som også rummer fladehugget flint.

Lag 2 bestod af lyst gråt/gråbrunt let leret sand. Indeholdte også her organiske muldede pletter og lidt trækul samt en divergerende mængde flint. Enkelte ornamenterede skår, X524, X539 og X552, peger på en datering i enkeltgravkultur.

Lag 3 bestod af lyst gråbrunt let leret groft sand med en del pletter og plamager af orange udfældninger. Små trækulsnister og enkelte skår og flint. Laget blev i starten forvekslet med undergrund.

Lag 4 bestod af mørkegråt sand med en del mørke og hårde udfældninger samt trækulsnister. Flere fund af ornamenterede skår, X359, X405, X530, X545, X552, peger på en datering i enkeltgravkultur.

Figur 6; Randskår X359 fra A464, lag 4.

Lag 5 bestod af mørkegråt groft sand.

Lag 6 fandtes kun som en mindre bræmme ved en fordybning/nedgravning (A740) i kulturlaget og er ellers en blanding af lag 3 og 4.

Undergrunden er vekslende mellem det fineste strandsand og kompakt gult ler.

Ved afgravning af kulturlaget dukkede der en grube op, A709. I denne blev der fundet keramik der kan dateres til tragtbægerkulturen.

Figur 7; Diverse fund fra A464. Øverst til venstre: ornamenteret skår X359, Øverst til højre: To fragmenter af en øsken, X566; Nederst til venstre: Fladehugget flint X263; Nederst til højre: Skraber X352

Figur 8; Den såkaldte 'bjørnepil', X533.

Fund fra kulturlaget A464:

Generelt set er der fundet en hel del afslag og redskaber af flint, bl.a. flere stykker med retouche, flere skrabere, enkelte slebne afslag, øksefragment, blokke, flækker og knusesten. Derudover også en del keramik, hvoraf flere er ornamenteret.

Figur 9; Profil gennem Kulturlaget A464. Set fra SØ

Kulturlag A537

Kulturlaget ligger helt ned til Herredsvejen og er dermed ikke afgrænset mod syd. Der er tale om ca. 300 m² af laget som er afdækket. Kulturlaget er på det dybeste registrerede sted omkring 1m dybt.

Lag og datering

Der er i alt iagttaget 9 lag, hvor lag 1 og 4 er gennemgående i alle fem profiler, mens øvrige lag kun ses i nogle af felterne. Der er selvfølgelig mulighed for at strukturer i samme lag ændrer sig undervejs, da der er op til 3 m imellem kvadratmeterfelterne.

Lag 1 består af mørkebrunt humøst let leret sand med enkelte sten, flint og keramik. Der er bl.a. fundet en atypisk pil af flint (X271), som formodes at stamme fra ældre bronzealder.

Lag 2 består af mørkt gråbrunt, let humøst, let leret sand og er meget kompakt. I laget fandtes små bitte stykker hvidbrændt knogle, lidt keramik, en del flint, skrabere, 1 tværpil (X290), 1 fladehugget pilespids (X300) slebne afslag og mindre sten. Dateringen i dette lag fremstår blandet, da tværpilen formodentlig er TN og den fladehuggede pilespids er SN. Samtidig er mange af de ornamenterede skår vurderet til at være enkeltgravskultur. Der er formodentlig tale om et sammenblandet lag. Spørgsmålet er, om der på et tidspunkt efter lag 3 blev dannet, skete en opfugtning af området, så vandet har rodet rundt med genstande.

Figur 10; Pil, X271, fra lag 1 i kulturlaget A537.

Lag 3 er først erkendt i profilen og der kan være tale om en sammenblanding af genstande fra disse to lag. Det er først og fremmest en konsistensmæssig ændring der sker her fra tørt til fedtet og fugtigt. Der ses en del hvidbrændt flint, hvidbrændt knogle, ubrændt knogle og trækul. Dette lag ses kun i de to østligste felter. Der er ingen daterende genstande fra laget.

Lag 4 er gennemgående i hele kulturlaget og består af lysegråt let leret sand med en del trækulsnister, flint og keramik. Flere af skårene er ornamenteret og peger entydigt på enkeltgravskultur. Der er desuden lavet to AMS-dateringer (AAR22828 og AAR22829) på trækul fra dette lag. Begge stykker er meget enslydende på 2873-2622 f.Kr. og 2874-2624 f.Kr. med 95,4% sandsynlighed. Dvs. med stor sandsynlighed er laget opfyldt i ældre enkeltgravskultur.

Lag 5 findes kun i de to yderste felter mod vest og består af mørkt brunt humøst let klistret sand iblandet grå plamager. Konsistensmæssigt er laget noget mere fast end lag 1, og det skiller nemt mellem lagene. Laget er omkring 5 cm tykt.

Lag 6 ses kun i kvmfelt 15-16 og ses ikke i profilen. Laget er ganske tyndt og består af gråsort, grynet sand med små trækulsnister, en smule småsten og brændt flint.

Lag 7 ses kun i det yderste vestlige kvmfelt 19-20m og er et lag tæt pakket med kogesten i et mørkt gråbrunt let leret sand med trækulsnister. Der fandtes ca. 3 spandfulde sten fra dette lag.

Lag 8 ses i de to vestligste kvmfelter og består af brunt tørveholdigt lag. Laget er fjedrende, smuldrende og med tynde organiske lag i klumper. Dog virker tørven let opblandet med gråbrunt let leret sand, trækulsnister, enkelte sten. Der er fundet keramik og flint, der dog ikke indsnævrer dateringen andet end neolitisk.

Under lag 4 i kvmfelt 11-12m ses et lag som beskrives til at være kompakt, lys hvidgrå, let leret sand med organiske inklusioner og hermed åbnes muligheden for at der er tale om et dødishul. Da det er besluttet ikke at totaludgrave kulturlaget, bliver der heller ikke gravet videre ned for at af- eller bekræfte eksistensen af et dødishul.

Figur 11; Diverse fund fra kulturlaget A597. Øverst til venstre: Ornamenteret skår X323; Øverst til højre: Tværpil X290; Nederst til venstre; Ornamenteret skår X393; nederst til højre: Fladehugget pil X300.

Senneolitikum

Senneolitikum (2400 – 1800 f. Kr.) var tidligere kendt som Dolktid på grund af de elegante fladehuggede dolke. Flintdolkene og de andre fladehuggede flintredskaber, som pilespidser og kornsegl, er efterligninger af de tilsvarende redskaber i bronze. I den centrale og sydlige del af Europa var bronzealderen i gang og fund af kobber og bronzegenstande i Danmark viser, at der var tæt kontakt. De toskibede langhuse bliver større og kan nu være op til 47 meter lange og 10 meter brede. Gravskikken varierede meget. Man genbrugte stortensgravene men byggede også nye stengrave i form af hellekister. Nogle blev begravet i kister lavet af udhulede træstammer hvorover man opførte en jordhøj.

Dagligliv

Landbruget ændrede tilværelsen for befolkningen i Danmark. Man boede nu fast der, hvor man havde sine marker og derfor kommer de første rigtige toskibede huse til. I begyndelsen er de ganske små – ikke mere en 10 meter lange. Gennem bondestenalderen bliver husene gradvist større, helt op til 47 meter lange og 10 meter brede sidst i perioden.

Bebyggelserne bestod ofte kun af et enkelt hus. Det tidligste landbrug var svedjebrug. Med slebne flintøkser fældede man de store træer i den tætte urskov, der dækkede landet og brændte grene og kviste af. Asken var værdifuld næring for kornet. Metoden krævede, at man jævnligt flyttede marken, da jorden ellers blev udpint. Senere, da større skovområder var ryddet begyndte man at bruge en ard – en primitiv plov – til at bearbejde jorden. Man dyrkede hvede, emmer, enkorn og byg. Husdyr i form af kvæg, svin og får/ged græssede på de græsarealer, der opstod på de tidligere kornmarker.

Keramik var kendt allerede i slutningen af jægerstenalderen, men i bondestenalderen udvikler man nye former og lægger meget energi i decorationen af lerkarrene. Redskaberne blev lavet af flint. Man sleb økserne så de fik en glat overflade. I slutningen af bondestenalderen fladehuggede man flintredskaberne for at efterligne genstande af metal.

Stenaldergruber

I alt 18 gruber dateres til yngre stenalder, heraf kan to (A427, A697) yderligere indsnævres til tidlig tragtbægerkultur (3900-3500 f.Kr.). De 16 gruber, som er dateret bredt til neolitikum, rummer flintaffald og ukarakteristiske sideskår, som er groft magrede med knust granit. Herunder beskrives de to veldaterede gruber:

A427:

Gruben er i fladen oval med en lille udposning mod nord. Gruben er 190 cm lang og 80 cm bred. Der blev registreret i alt tre lag (1-3), hvoraf det nederste bestod af lyst hvidgråt sand uden fund. Laget var undergrundsagtigt, men er formodentlig det første opfyldslag i gruben, da laget var velafgrænset mod undergrund. Ovenover ses to lag af lysegråt sand og lyst gråbrunt sand, begge lag med lidt keramik og flint, herunder en flække. Gruben er 52 cm dyb. Gruben er gravet med ske og tømte.

Lige syd for denne grube ligger A697

A697:

Gruben ligger under et tyndt kulturlag/kanten af A428. Den er spidsoval i overfladen og måler ca. 295 x 238 cm og er omtrent 36 cm dyb. Gruben bestod af to lag. Øverst (1) et mørkt gråbrunt leret sandlag med en del trækulsnister, sortbrune pletter, gråbrune nister og en smule orangerøde udfældninger. Laget indeholdte en del flint, keramik, samt rødbrændte lerkulper (formentlig lerklining). Det nederste lag 2 bestod af mørkegråt/gråt kompakt leret sand. Trækulsnister og rødbrændte lernister, især i den vestlige del. Gruben blev gravet med ske og alt fylden soldet. Der er registreret i alt 66 fundnumre fra gruben, som består af en større mængde afslag, flækker, blokke, slebne afslag, bor, en større mængde skrabere, stykker med retouche, knogler, flint med ornamentet cortex (X620), tre forskellige dele af lerskiver (X669-671), en større mængde ornamentet

keramik og en større mængde uornamenteret keramik.

Datering: Lerskiverne samt de mange ornamenterede skår peger på en datering omkring TNC/MNA1. Ornametikken består især af lodrette furer i forskellige kompositioner, men også indstik eller en kombination af begge dele.

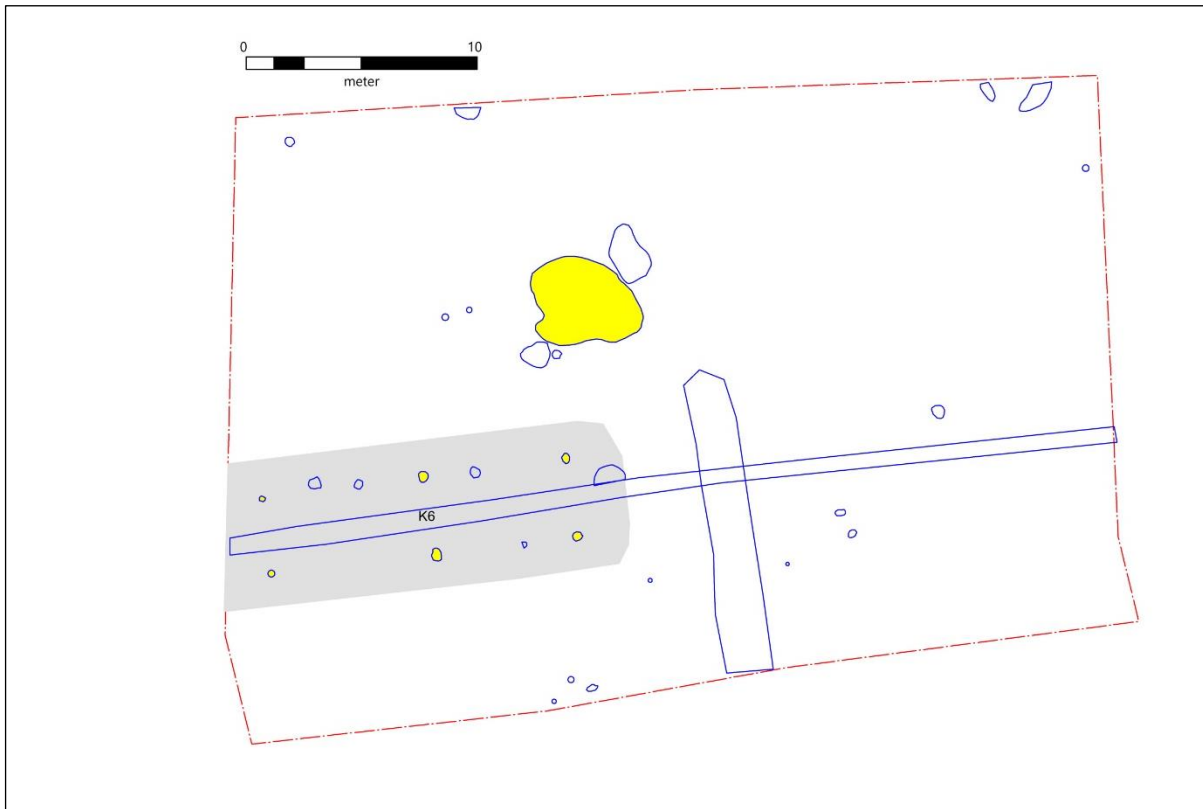
Figur 12; Et udpluk af genstande fra A697, X654, X657 og X670

Grube

Gruber er en større nedgravning i undergrunden. Der er mange forskellige typer gruber alt efter, hvad nedgravningen har været brugt til. Den mest oplagte funktion er, at gruben er gravet for at skaffe ler til husenes vægge - eller til fremstilling af fx lerkar. Efterfølgende er gruben tit opfyldt med affald fra bopladsen.

Yngre bronzealder (1100-500 f.Kr.)

I det nordligste felt er der dele af et treskibet hus, som formodentlig kan henføres til yngre bronzealder. Huset er dateret ud fra typologi samt en formodet tilknytning til et grubekompleks tæt op ad, der ud fra C14-datering samt karakteristiske skår, dateres til yngre bronzealder.

Figur 13; Det nordligste felt med levn fra yngre bronzealder, bl.a. dele af et treskibet hus, K6. De gule stolpehuller er sikre stolper tilhørende huset. Den gule grube er A654.

K6 virker til at være et nedslidt treskibet hus bestående af minimum 3-5 stolpesæt og kan muligvis fortsætte ud mod vest. Bredden på huset er minimum 13,5 m og spændet mellem den nordlige og sydlige tagbærende række er 3,2-3,4 m. De tagbærende stolpehuller er mellem 7 og 16 cm dybe og 35-50 cm brede. Fylden er primært gråt leret sand eller sandet ler med gule nister. Der blev kun gjort ganske få ukarakteristiske fund. Huset ligger i et jævnt terræn og undergrunden varierer mellem sand/leret sand/sandet ler og ler.

Lige nordøst for huset er der fundet et grubekompleks A654. Komplekset måler 530 cm i bredden og er maksimalt 75 cm dyb. Den ser ud til at bestå af flere nedgravninger, hvoraf opfyldt flere steder ses som undergrundslignende. Der er fundet en hel del keramik og lidt flint i anlægget. Keramikken er karakteristisk for yngre bronzealder, bl.a. med vulstknopper (X606). Gruben indeholdte også en del trækul og der blev udtaget flere jordprøver herfra. I jordprøverne blev der i den kursoriske gennemgang fundet enkelte forkullede korn af byg, hvede, emmer/spelt og havre. Der blev efterfølgende udført to AMS-dateringer på gruben som begge pegede ret bredt i yngre bronzealder. AAR22824 resulterede i med 95,4 % sandsynlighed en datering mellem 750-408 BC

(hvoraf perioden mellem 591 og 408 BC er med 64,6% sandsynligt). AAR22825 gav med 95,4 % sandsynlighed et resultat mellem 801 og 556 BC (hvoraf perioden mellem 801 og 748 BC er med 66,9% sandsynlighed). Sammenfattende kan der ikke konkluderes mere end at dateringen må falde til yngre bronzealder, og altså ingen yderligere sikker indsnævring. I og med at huset K6 og gruben ligger så tæt på hinanden, formodes det at de er samtidige.

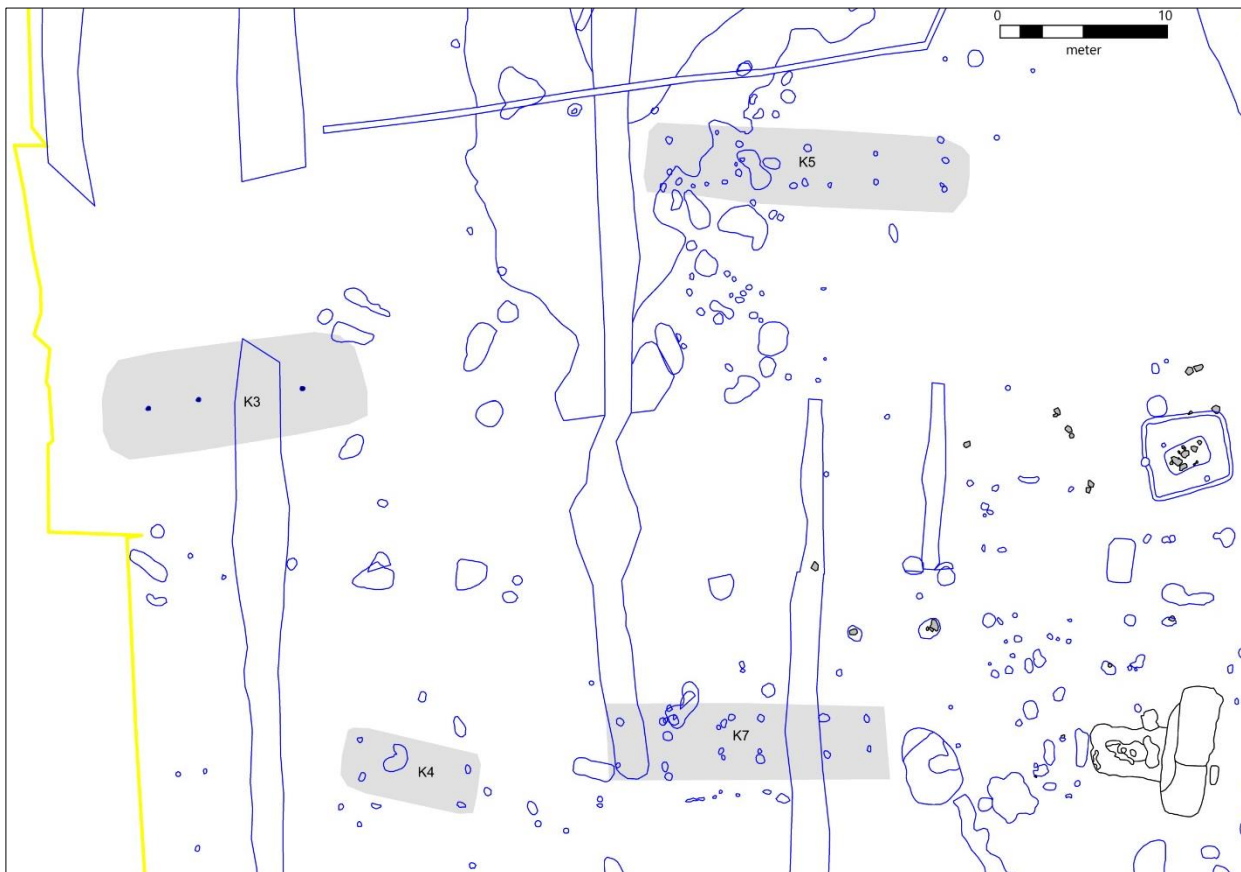

Figur 14; Grubekomplekset A654 fra yngre bronzealder

Yngre germansk jernalder (550-750 f.Kr.)

Der er fundet tre treskibede huse (K4, K5 og K7), heraf to langhuse og en økonomibygning, som ligger omtrent midt i det store felt og tolkes som enten ét stort gårdanlæg eller evt. to gårde, hvor den sydlige har et ekstra udhus tilknyttet. Gårde fra den yngre germanske jernalder er generelt store og sandsynligheden for at de tre konstruktioner tilhører samme gård, er således stor.

Figur 15; Digitaliseret plan over de tre huse fra yngre germansk jernalder.

De tre huse formodes derfor at tilhøre samme gårdanlæg, som kan AMS-dateres til slutningen af yngre germansk jernalder, omkring år 700. Der er to langhuse, men K7 – den sydligste – er formodentlig beboelseshuset, set ud fra dens modulopbygning samt dens mere velfunderede stolper. De to øvrige huse, K4 og K5, må være økonomibygninger/udhuse. Der er ikke fundet andre aktivitetsspor fra denne periode på lokaliteten og den ringe mængde fund fra husene peger på en enfaset bebyggelse, som måske har eksisteret i en generation, og derefter er pladsen forladt. Det

Langhus

Langhuset er det hus, hvor man har boet og haft sine dyr på stald. Det har fået sit navn, da husene er aflange.

er usædvanligt for denne periode at finde enlige gårdanlæg og en mulig fortsættelse af denne bebyggelse kan nærmest kun findes på den sydlige side af Herredsvejen, da alle andre verdenshjørner er arkæologisk undersøgt. Det kan selvfølgelig også blot være en enlig liggende bebyggelse.

Vikingetid (750-1066 e.Kr.)

På lokaliteten er der også registreret en vikingegravplads fra omkring år 950 med tre vikingegrave, herunder en rig ryttergrav. Gravpladsen har fået sit eget sagsnummer: SBM1366 Fregerslev II, se her for videre information.

Historisk tid (1066-)

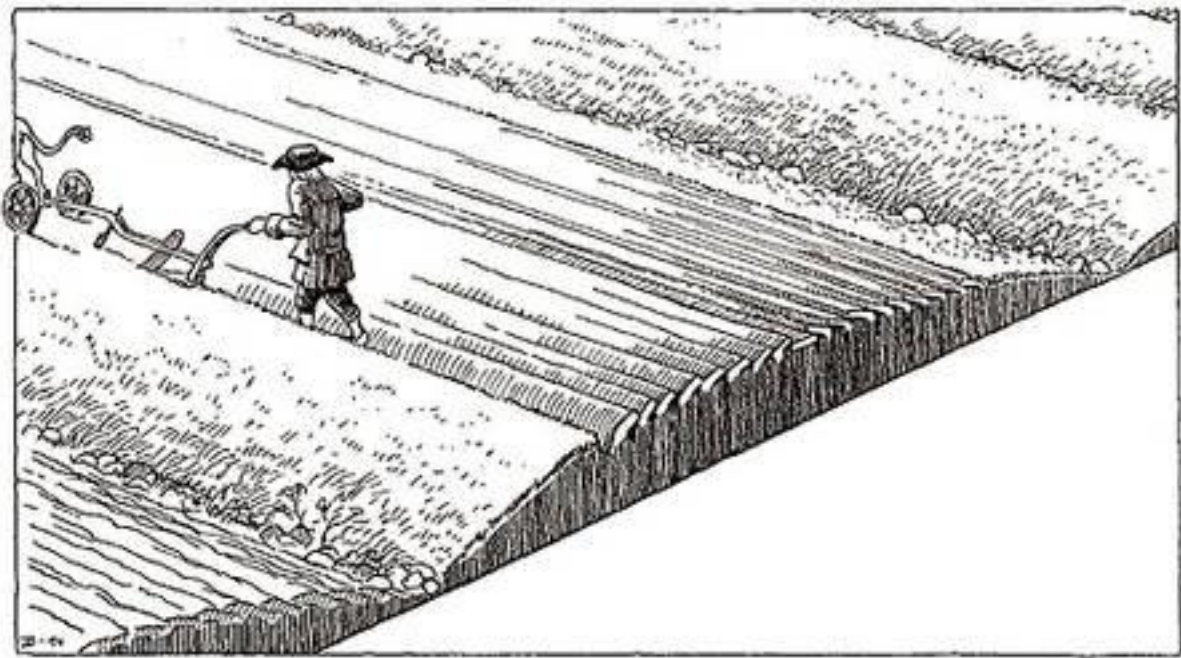
Spredt på arealet ses der 14 agerrener, som dog nok tilsammen udgør i alt 8 agerrener, som ligger nord-syd på arealet. Der er generelt 10 til 12,5 m mellem dyrkningssporene, dog mod øst er der længere imellem og sporet ses som et buet forløb. Agerrenerne er dyrkningsspor efter højryggede agre som er en kultiveringsform man anvendte fra den tidlige middelalder og udfases i 1800tallet.

Datering: Der er i A444 fundet et randskår af stentøj (X186) som kan dateres til middelalder/renæssance.

Derudover er der fundet enkelte flintafslag.

Figur 16; Digitaliseret plan med fremhævning af lokalitetens agerrener (grønt)

Figur 17; Pløjeprincippet ved kultivering af højryggede agre. Det er grøftene som kan ses i Skovsgårde. Tegning: Jens Bech/<http://www.fortidsmindeguide.dk/Trehoeje-gravplads.br010.0.html>

Moderne anlæg

I forbindelse med vikingegravpladsen, hvor selve ryttergraven havde en meget skarp afgrænsning, var anlæg af en vis størrelse og med skarp afgrænsning af umiddelbar interesse. Disse anlæg blev fra starten af behandlet som mulige grave, dvs. fotograferet i fladen, tegnet i lokalt målesystem og forsigtigt udgravet. Alle anlæg viste sig dog væsentligt yngre end vikingetid, idet de indeholdte, tegl, glaseret keramik, porcelæn og klart vinduesglas. Det kan ikke udelukkes at disse moderne anlæg har noget at gøre med A236 fra SBM1366 Fregerslev II, som er dateret til 1700tallet. Spørgsmålet er om man i 1700 tallet, af ukendte årsager, har gravet flere steder på marken.

Sammenfatning af lokaliteten

Siden starten af yngre stenalder og frem til 1700tallet har der været periodiske aktiviteter på stedet. Aktiviteterne i yngre stenalder og starten af ældre bronzealder bestod af ophobning af bopladsmateriale i lavninger, så der opstod kulturlag. Der er i alt registreret tre kulturlag med flere aktivitetslag som formodes at være rimelig klart afgrænset. Dog ses der flere steder at ældre materiale er blandet sammen med yngre materiale, men dette må opfattes som værende naturligt. I starten af yngre stenalder er der også flere nedgravninger på stedet, hvoraf nogle er fyldt med en hel del flintredskaber og keramik. I del 2 blev der fundet et muligt midtsulehus, K3, men ellers er der ingen konkrete spor efter huskonstruktioner fra denne periode. Efter bosættelsen i starten af ældre bronzealder ser det ud til at bebyggelsen forsvinder i nogle hundrede år for at vende tilbage i yngre bronzealder. Her ses sporene efter et treskibet hus med tilhørende grubeaktivitet. Herefter forsvinder bebyggelsen omkring 1000 år og omkring år 700

e.Kr. bliver der etableret en gård med tre bygninger. Gården ligger der måske i en generation, hvorefter bebyggelsen forsvinder igen. Ca. 250 år senere, i yngre vikingetid, anlægges man en mindre gravplads med tre grave, hvoraf den ene er en meget rig ryttergrav. I middelalderen eller renæssancen viser agerrenerne, at man dyrker området. Der er et lidt større spænd mellem agerrenerne omkring ryttergraven, så måske har man holdt højen fri for dyrkning. I 1700 tallet graver man af uvisse årsager et større hul ved siden af ryttergraven og måske også flere huller rundt omkring på arealet.

Siden 1970'erne har marken været ejet af samme ejer, som har dyrket jorden, men anvendt en lille tofuret plov.

Fremtidigt arbejde på stedet

Lokaliteten er frigivet til byggemodning. Der skal dog gøres opmærksom på, at kulturlaget under jordvolden ned mod Herredsvejen IKKE er totaludgravet, men altså frigivet til anlæggelse af jordvold. Skal man senere ind på arealet for andre formål, skal museet kontaktes med henblik på yderligere udgravning.

Da udgravningen blev afsluttet manglede ryttergraven på SBM1366 Fregerslev II stadig at blive udgravet, men da rapporten her først er udfærdiget i 2018, er ryttergraven nu udgravet og hele arealet kan frigives.

Museum Skanderborg d. 08-02-2018

Merethe Schifter Bagge

År f./e. Kristus

